

ULUS DEVLET FELSEFESİ VE KÜRSELLEŞME ÜZERİNE BİR İNCELEME

Aynur CAN

M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi

Abstract

There is a procedure from city-state to nation state in the history. Despite the critiques against it, the reality of nation-state is a fact in modern times. This article is aimed to explain briefly city-state, feudal state and empires. The debates on nation-state and globalization will be also expressed.

I-GİRİŞ

Tarihe baktığımızda, şehir devletinden ulus devlete ulaşan bir süreç görürüz. Yöneltilen pek çok haklı eleştirilere rağmen ulus devlet modeli günümüzün yadsınmayacak gerçeğidir.

Bu yazıda şehir devleti, imparatorluk devleti ve feodal devlete temel özellikleri ile değinildikten sonra ulus devlet felsefesi ve küreselleşme ile gündeme gelen tartışmalar ve eleştirilere yer verilecektir.

II. ŞEHİR DEVLETİ

İnceleme konusu içinde şehir devleti oldukça önemli bir yere sahiptir; çünkü, Batılı hayatın ayırıcı unsuru olarak, günümüze kadar devam eden dünyayı kavrama yaklaşımının geliştirilmesinde büyük katkısı vardır.

Şehir devleti, doğrudan demokrasinin yaşandığı, organik ünitelerden oluşan, siyasal örgütlenme modelidir.

Şehir devleti felsefi temelini Platon ve Aristo'da bulur. Platon'a göre devlet, sınırsız ihtiyaçlar karşısında kendi kendine yetemeyen ve birbirlerine muhtaç olan bireylerin ortak yaşamlarını, mutluluk sağlayacak şekilde düzenledikleri doğal bir oluşumdur. Aristokrasiye dayalı idealize edilmiş, bireylerine erdemli bir hayat sağlamak için var olan ve birey-devlet birlikteliğinin yaşandığı bir devlet. Bu anlamda şehir devlet, sadece siyasi, toplumsal, iktisadi bir örgütlenme değil, aynı zamanda ruhi ve dini bir birlikteliğin ifadesidir. Devlet, toplum için bir eğitim kurumu olma niteliğini de taşır. Bu eğitimle, bireyler

duyusal yaşayıştan duyular üstü bir yaşayışa yükseltilecek bu dünyada iken Tanrısal yaşama hazırlanırlar. Devlet bireylerin bütün hayatlarını kavrayacak ahlaki bir ideali gerçekleştirmek için amaçtır.

Aristo'da da devlet, aynı şekilde ahlaki erdemi temsil eden ve onu gerçekleştirmek adına amaca dönüştürülmüş doğal bir topluluk olarak anlatılır. Şehir devletinde aktif bir yurttaşlık, dini bir cemaatin sıcaklığı ve dostluğu, sanatlarda ve hayatın zevklerinde derinleşmiş katılımcı paylaşım vardır.[1]

Bu örgütlenme yalnızca ortak bir hayatı paylaşmak için değil, olabilecek iyi bir hayatı yaşamak adına oluşturulmuştur. Temel özelliği, bahsedildiği üzere, organik ünitelerden oluşmasıdır. Aristo bu özelliği şöyle anlatıyor: "...şehir ya da devletin, aileden de, aramızdaki herhangi bir bireyden de önceliği vardır. Çünkü bütün parçadan önce gelmelidir. El ya da ayağı tüm bedenden ayırın, artık el ya da ayak olmaz. Böyle bir eylem sonucunda, onu o yapan güç ve işlevi yitirmiş olacağı için ortadan kalkacaktır....öyleyse, devletin hem doğal hem de bireyden önce olduğu apaçiktir. Çünkü, bir birey nasıl bir parçası ayrıldığı zaman tümüyle kendine yeterli olmazsa, o da tıpkı öteki parçaları gibi bütünle aynı ilişki içindedir...."[2]

Şehir devletinde zihinsel ve kurumsal temel belirleyici unsur çoktanrılı dinlere inanıştır. Ebenstein'a göre bu Yunanlılar'ın insan türünün temel bir tekliğini görmelerini güçleştirmiştir. Evet, bu doğal bir sonuçtur ve kanımca tarihin lehine işlemiştir; nitekim bugün Batı'da çok gelişmiş olan sivil toplum anlayışı çok tanrılı dinlere inanişe indirgenerek açıklanmaktadır.

İnsanlar bir arada geçinme sorunsalını çözerek, daha mutlu olacakları bir hayat tarzında birleşmişlerdir. Ve bu dönem, metafizik ilginin çok yoğunlaştığı, sorgulamalara karşılık bulunan cevapların hayata geçirilişinin en aktif olduğu dönemdir.

Anlatılan bölümden, insanların bu konuma

mücadele sonucu geldikleri gibi bir anlam çıkmaktadır. Ancak, sınırları büyüyen bir devlete göre bir yerel yönetim birimi diyebileceğimiz şehir devletinde bireyler farklılaşmamıştır; ortak kültürün bireylerinde çatışma yoğunluğu çok düşük. konusu ise çok sınırlı olacaktır. Bu nitelikleriyle şehir devletinin doğal bir sonuç ve yine doğal olarak başarılı bir örgütlenme modeli olması beklenir.

Platon'un ve Aristo'nun oluşturdukları geniş ve kendi içine kapalı bilim sistemleri, şehir devletinde teorik ilginin düzeyini, devlete ilişkin yapılan tarifler ise bu konudaki başarıyı göstermektedir. Bugünün siyaset felsefesi gündeminde bile ilgili filozoflara yapılan atıflar da bunun bir göstergesidir.

III. İMPARATORLUK DEVLETİ

İmparatorluk devletinde, şehir devletinin düşünsel ürünlerinin etkileri tamamen silinmemiştir. Şehir devletini formüle eden Platon ve Aristo'nun baş tacı ettikleri felsefe yerine, sürekli kanunlardan, kanun toplumu olmaktan söz eden Çıçoro'yu götürürüz. Fetihlerle büyüyen imparatorluk büyüdüğü oranda bireylerden uzaklaşmış ve birey-devlet ilişkilerini düzenlemek için hukuk ve kurumsal yapılara ihtiyaç göstermiştir. Roma hukukunun sahneye bu dönem çıkması tesadüf değildir.

Şehir devletinin kendi kendini yöneten, aktif bireyi imparatorluk devletinde pasifize edilmiş tebaa haline gelmiş; sosyal sınıflar Roma kamu hukukunun etkisiyle yerini halk kavramına bırakmıştır.[1]

Roma hukukunun temeli Sofistlere ve doğal hukuk anlayışını ortaya koyan düşüncelere dayanır. Doğanın yasasına göre yaşamak Stoa ahlakının temel ilkesidir. Stoacılar'da insanların birliği tabiat kanunu fikriyle ayakta duran geniş bir dünyanın parçasıdır. Ve bu fikrin geçerliliği, kralların, imparatorların emirnameleri ile değil, iç dünyadaki akılsallıkla korunur. Stoacı tabiat kanunu kavramı "ius naturale" (doğal kanun) denilen Roma felsefi düşüncesinde, "ius gentium" (milletlerin kanunu) denilen Roma hukuk sisteminde olduğu gibi pratik uygulamasını bulmuştu.[1]

Aktif davranan birey büyüyen imparatorluğun aksine, küçülmüş, devletle yabancılaşmış; kimliğini belirleme zorluğu yaşamıştır. Bu anlamda Stoa'nın individualizm ve universalizm'i uzlaştırmaya çalışan sosyal teorisinin özelliği olarak, insanoğlu bireyden bu genel topluluk biçimine hiç geçersiz doğrudan atlamıştır.[3]

Şehir devletinde bireyin mutluluğunu sağlamak ve iyi bir hayat için araç olan devlet anlayışı yerini, kolay bir

idari işleyiş ve istikrar amaçlı ortak, resmi bir devlet anlayışına bırakmıştır. Bireyin tümel olarak teklifi görebilmesi onun mutlu düzenini bozdu. Güçlü bir devlet adına bireyin doğal hukukla elinde bulduğu hakları ve inisiyatifi elinden alınarak devlete maledildi. Bu anlatılanlardan sonra akla şu soru geliyor. Sınırları büyüyen, halk katmanları artan, bu oranda farklılıkları artan ve yönetme, inisiyatif kullanma ayrıcalığı elinden alınan bireyleri, devletin gücü ve istikrarı adına bir arada tutan neydi? Öyle ki imparatorluk devleti yüzyıllar boyu tüm ihtişamıyla tarihteki yerini aldı. Polis gücü olsa, bu süreç yüzyıllar sürmezdi. İşte bu noktada, imparatorluk devlet felsefesinde yeni bir gerçekliğe geliyoruz ve bize yardımcı olacak önemli bir şahsiyet St. Augustin!

St. Augustin Dünya Devleti , Tanrı Devleti ile iki karşıt hayat yolu, yaşama biçimi arasındaki ayrımı ortaya koyar. Dünya devletinde nefis sevgisi, gücü elinde bulundurma hırsı üstün gelirken, Tanrı devletinde Tanrı'yı sevmek, onun sevgisini tercih etmek temeli vardır. Eğer insan cennetin ebedi krallığına, Tanrı devletine girmeyi istiyorsa bunu nasıl başaracak? Onu bu konuda yönlendirecek, aracı olacak olanın kilise olduğunu St. Augustin mistik bir şekilde söylemiştir. Ona göre devletin sağladığı barış ortamı Tanrı'ya hizmeti mümkün kılan bir şart ve araçtır. Adalet kavramı onun tarafından insanın Tanrıyla ilişkisi olarak tanımlanmış, din dışı kavramdan dini bir kavrama dönüştürülmüştür. Böylece Tanrı devleti olma nitelikleriyle imparatorluk düzeni sağlanır. IV. Yüzyılda Hıristiyanlık devletin resmi dini, V. Yüzyılda ise tek izin verilen inanç haline gelmesi ilişkiler sistemini anlatmakta yardımcı olacaktır.

Ebenstein, Augustin'in gerek imparatorluğun çatışmalı ve çalkantılı son döneminde eskiye özlemle, gerekse putperestlik ve zındıklık karşısında Hıristiyanlığı savunmaya kendini çok kapırdığına ve bu yüzden siyasi ve dini iktidar arasındaki sınırları tam olarak tanımlayan bir siyasi teori geliştiremediğine inanıyor; imparatorluk devletini tanımlayacağımız siyasi teoriyi (daha sonra çifte kılıçlar teorisi denilecek) Papa Gelasius'a atfediyor.

Çifte kılıçlar teorisine göre İsa (Mesih) kendisi kral ve rahipti. İnsan doğasından gelen günahlara meyil ve zayıflığı bildiği için iki görev alanı oluşturarak, dini otoriteye insanların dini ve ruhani refahını sağlamak, siyasi otoriteye ise dünyevi işlerin idare ve düzenlemesi görevini verdi. Dini ve siyasi iktidarın ikisi de otoritelerini Tanrı'dan alırlar ve her biri kendi alanında bağımsız ve üstünlük sahibidir. Aralarında işbirliği önerilen her iki otoritenin düalizmi kesin olarak kabul edilmiş değildir. Tanrı her iki otoritenin kaynağıdır ve varlık sebeplerini Tanrı'ya hizmette bulurlar. İki kılıç da kiliseye aittir ve imparator otoritesini kiliseden alır. Böylece bireylerin farklılıklarını Tanrı devleti amacı

içinde eriterek bir arada yaşarlılığı sağlanmıştır.

İmparatorluk devleti hıristiyanlığın tek tanrılı din olmasıyla evrensellik iddiası taşımaktaydı. Böylece siyasi ve dini gücü şahıslarında toplayan imparatorlar kutsal sayılmışlardır. Kilise ve siyasi iktidarın birbirlerine müdahale etmemesi, İsa'nın "benim hükümranlığım bu dünyada değil" ve Aziz Paul'un "Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin" felsefesi temeline dayanır. Bu durumda her iki iktidar farklı alanlara hükmediyordu.

Hıristiyanlığın yayılması ve imparatorluğun siyasi gücünü kaybetmeye başlaması ile nüfusu artan kilise, siyasi iktidara karşı üstünlük iddiası taşıyan söyleme geçmiştir.

IV. FEODAL DEVLET

Feodal devlet* yapılanmasında merkezi devlet iktidarı parçalanmış, bireyin büyük ölçekli kurumlara olan bağlılığı yerini feodal beylere bırakmıştır. Egemen bir devlet kavramı ortadan kalkarken, karşılıklı hak ve sorumluluk ile ilişkiler sistemi düzenlenmiş, birey-toprak sahibi senyörler tarih sahnesine çıkmıştır. Her küçük birim kendi iktidarını temsil etmekte ve buna paralel olarak idari, siyasi, yargısal hak ve yetkilerini düzenlemektedir.

Ortaçağ siyasi düşüncesi Stoacılık ve Hıristiyan dininden beslenir. Kilisenin evrensellik anlayışı, değişen yapılanmasıyla değişmemiş; hatta, meşrulaştırıcı olmuştur. Ortaçağ siyaset felsefesi ve pratiği siyasal iktidar ve kilisenin üstünlük mücadelesine dayanır. Bu dönem kilisenin artan gücüyle birlikte, savunduklarıyla çelişen uygulamalarına tanık olunur. St.Thomas doğal hukukun kilisenin kurallarına uygun olduğunu söyleyerek feodal toplumun eşitsizliklerine gerekçe aramıştır. Ona göre toplumun amaçlarını gerçekleştirmek için kaynağını Tanrı'dan alan siyasi iktidar zorunludur. Tanrı yasaları ile uyumlu olan yasaların toplum yararına göre düzenlenmiş, akıl ile inanç uzlaştırılmıştır. İktidarın kilisenin belirlediği yasaların dışına çıkması halinde halkın direnme hakkı doğar.

Görüldüğü gibi, Skolastik felsefe de şehir devleti felsefesinin dinamik ve evrimci niteliğini taşımamaktadır. Şehir devletinde ahlaki erdem, Tanrı olarak belirlenip geliştirilirken bu akıl yürütmenin sonucunun ne olacağı bilinmiyordu. Skolastik felsefede ise aklın sınırı çizilmiş,

felsefenin sınırları kilisenin denetimine bırakılmış, ve adeta kilise amaca dönüştürülmüştür. Skolastik filozoflar dinin felsefeye üstün gelmesi fikrini icat etmediler ama onu zamanın gereklerine göre ince bir biçimde geliştirdiler.[1]

Ortaçağ filozofuna göre, doğru olan bulunduğu için yeni olanın aranmasına gerek yoktur. Onun amacı hazır bulunduğu tabloya sağlam bir temel kazandırmaktır. Özetle skolastik felsefe, Hıristiyan dogmasını kavramsal bir çerçeve içinde sistemleştirmek ve bunu akılla bağdaşan bir öğreti olarak temellendirmek uğraşısından ibarettir.[3]

Kilise, feodal devlet dönemi istekleri doğrultusunda ihtiyacı olan sistematik felsefeyi ve bilgiyi üretmek gücüne güç katmıştır.

V. ULUS DEVLET

Feodal devlet anlayışının çözülmesiyle birlikte XI. Yüzyıldan itibaren ilk izleri belirmeye başlayan ulus devlet, 1648 Vestfalya Antlaşması ile Avrupa'daki uluslararası sistemin temel siyasi birimi haline gelmiştir.

Feodal devlet ile bugünkü anlamdaki ulus devlet arasında çok derin farklar vardır. Ulus devlet sahip olduğu yapılanmaya nasıl ve niçin bu dönem ulaştı?

Feodal devlette kendi kendine yeten (otarşik) bir tarım ekonomisi hakimdi. Zamanla nüfusun artması öncelikle tarım ekonomisini etkileyip canlandırmış, ticareti de etkilemiştir. Batı'da bu dönem kentlerin uyanışı ve Haçlı Seferleri vardır. Artık geçimlik üretimden farklı olarak gelir elde etmek amaçlı, piyasa için üretim yapan yeni bir sınıf "burjuvazi" ortaya çıkmıştır. Zamanla artan uzmanlaşma ve işbölümü beraberinde yeni üretim şekillerini ve ürünleri getirir. Mülkiyet anlayışı da çözülerek yerini Roma hukuku anlayışına dönen yeni bir anlayışa bırakıyor. Anlatılan gelişmelerle XIII. Yüzyıldan başlayarak siyasi bir birliğe ve merkezileşmeye doğru yol alınmıştır.

Teknolojik gelişmeleri (barut, pusulanın bulunması), coğrafi keşifler izledi ve yeni dünya ülkelerinden getirilen zenginlik kaynakları, sömürgecilik, zenci ticareti burjuva sınıfının güçlenmesini sağladı. Bu gelişmelerin Avrupa kültürüne yansımaları rönesans ve reformdur.

Rönesans felsefesinde, eski ve yeninin karşıtlığı kadar bağdaştığı noktaları da görürüz. Ortaçağ felsefesine karşı çıkılırken antikçağ felsefesi irdelenmiştir. Bu anlamda "yeniden doğuş" demek olan rönesans, eski dönemde kendini bulan bir yeniden gündeme geliştirdi.

* Feodal beylikler imparatorluk sınırları içinde yer alır. Sınırsal belirsizlik ve birlikten yoksun olduğundan devlet denilmesi yadırganabilirse de getirdiği düzen sistemi ve düşünsel temelleri ile kesin bir şekilde imparatorluk devletinden ayrılan bir siyasal örgütlenme modeli olduğu söylenebilir. Birey-siyasi iktidar ilişkilerini bağımsız olarak belirleyip, uygulama gücü ve yaptırımına sahip olduğundan devlet denilmesi uygun görülmüştür.

Ortaçağın evrensellik iddiasını taşıyan ve kilise tarafından üretilen tek düze bilgi ve felsefe yerini, kendini tanımlamada farklılaşan çok renkliliğe bırakmıştır. Artık felsefe sadece Latince ve din adamları tarafından değil, ulusal dillerle ve yeni bir yapı olan üniversitelerce üretiliyordu. Artık bireyin ruhunu kilisenin temsil ettiği bir organizmanın ruhsuz bireyi değil, fizik ve ruh yapısıyla ayrı bir organizma olduğu vurgulanmaktadır. Bireyde ortaya çıkan bu kendine dönüş ve sahiplenme ulusal kimliklere de yansımış, tek tek uluslar kendilerini evrensel Hıristiyan topluluğunu oluşturan parça değil, ayrı bir bütün olarak değerlendirmeye başladılar. Böylece rönesans diğer yenilikler yanında ulusların kendilerine göre bilinçleri olan bağımsız kültür üreten siyasal örgütler olarak sahneye çıkmalarının görüldüğü dönemdir.

Rönesans “yeni”ye biçim verirken, antikçağ sonlarının bıraktığı yerden işe başladığı söylenebilirse de ortaçağın monoton, karışıklıkları bastıran yaşanmışlığı olmasaydı rönesans hiç yaşanmayabilirdi. Dini düşünce ve tecrübe alanında rönesans, Protestan reformu ile ölüm sonrası yeni bir yorumla açılmıştır. Dünyevi amaç ve çıkarlar Kutsal Kitaba uyumlandırılarak meşru sayılmıştır.

Modern siyasi düşüncenin merkezi kavramı olan ulus devlet fikrine Machiavelli çok yaklaşmış ve “la stato” olarak literatüre geçirmiştir. İtalya’nın kilisenin körtüklediği siyasi entrikalarla parçalanmış durumu karşısında Machiavelli kurtuluşu güçlü ve birliği sağlanmış bir ulus devlette görür. Onun, devleti insanların gereksinmelerinin sonucu olarak doğal nedene bağlaması rönesansın her şeyi doğaldaki arayan görüşüyle uyumludur. Bireyler için var olan ve bireyler tarafından taşarlanan “...ticarette, tarımda ve insanlara özgü bütün faaliyetlerde sanatlarını yapabilmekte cesaret ve emniyet veren, belde ve devleti herhangi bir surette zenginleştirmeyi düşünenleri mükafatlandıran bir iktidar”[4] yapılanması öngörür.

Devletin varlığını ortaya koymada ve sürdürmede savunma gücü ve meşruiyetini şart koşar. “Hükümdar” adlı kitabında Machiavelli halkı çok iyi analiz etmiş ve meşruiyetin önemini vurgulamıştır. “... insanları eskilerden çok yeni şeylere kapılırlar ve yenilerinde iyiliği buldukları zaman ondan faydalanırlar ve başka şey aramazlar; hatta, hükümdar öteki işlerde kendisine düşen vazifelerde kusur etmedikçe onu her yönden korurlar. Bu kusurlar olmadıkça bir orduyu savaşa hazır tutabilecek bir kudreti olan devletler elden gitmez.”[11]

Zorluklar ve savaşlar içinde ulus olma vasfının açığa çıkacağını söylüyor ve ulusu devleti ayakta tutan temel unsurlar arasında sayıyor. Diğerlerini ordu ve iktidarın meşruiyetidir. Hükümdarın devletin birliğini

sağlama amacı içinde olduğunu söyler. Bu anlamda hukuku belirleyen devlettir ve bunu devletin var olması adına yapar.

Onun “... İtalyan ruhunun liyakatını...”[4] anlatan cümleleri bu anlamda ulusa ortak bir ruhun açığa çıkması anlamını kazandırmaktadır.

İtalyan birliğini savunan Machiavelli’yle birlikte benzer olarak mezhep kavgaları ile bölünmüş Fransa’da Bodin’i görürüz. Bodin, devleti, otorite ve akıl ile düzenlenmiş bir aileler birliği olarak tanımlarken, ayrımcı unsur olarak egemenliği devlet olma niteliğinin temel ve vazgeçilmez ögesi sayar. Nitekim onun “Devlet Hakkında Altı Kitap” eserinde egemenlik kavramı, ilk olarak sistematiğe ve açık ifadesini bulur. Egemenlik mutlak ve sürekli bir güçtür. Bu tanımla halk iktidar arası ilişkiler yeniden düzenlenmiş ve egemenliğe ulusal ve seküler bir anlam verilmiştir. Bodin mutlak egemenliği, iktidarın ahlak ve doğal hukuk yasalarına itaat etmekle yükümlü olduğunu söyleyerek hukukla sınırlandırır ve Machiavelli’yle bu noktada ayrılır; hukuka uygun bir devlet modeli tasarlar.

Ulus devletin düşünsel temellerini oluşturan düşünürlerin Avrupa’nın farklı ülkelerinden olmaları bile, daha önce bahsedilen çok renkliliğin ifadesidir.

Hobbes, fiziksel ve ruhsal her şeyi doğal nedenlere bağlayarak tutarlı bir şekilde naturalizmi geliştirmiştir. Bu anlamda Tanrı bile maddi nitelikli doğal bir nedendir ve en üstünüdür. Devlet felsefesinde ahlak ve devleti doğal görüşle temellendirmiştir. Devlet, bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları kurumların toplamıdır. Bu birlik, kendi haline bırakılmayarak nedenleri bilimle kavranabilecek zorunluluğa ve varoluş nedenine göre oluşturulur. İnsan, her konuda kendisi öncelikli tercih yapma eğilimi taşır. Her birey aynı yapıya sahip olduğundan, Hobbes’e göre; “İnsan insanın kurdudur.” Bir arada yaşarlılığı sağlamak adına toplumsal sözleşme ve yurttaşlık kavramını ortaya atmıştır. Yurttaşlık, bireylerin birbirine zıt pek çok istençleri yerine tümün istencinin geçirilmiş olmasıdır. İnsanlar arasında ortak yaşarlılığı sağlayan, mantiki temellere dayanmış genel hükümler (pozitif hukuk) konacak ve tümün haklılığı adına bireyin haklılığından vazgeçilecektir.

Hobbes’e göre din, devletin belirlediği bir alan; zorunluluğun bir parçasıdır.

XVIII. yüzyıl “Aydınlanma felsefesinde insanın varlığının anlamı ve dünyadaki yeri geniş ölçüde ele alınmış, bulunan cevaplar bugüne kadar teorik ve pratik anlamda etkinliğini sürdürmüştür.

Locke, Hobbes gibi doğal hal kavramından yola çıkar. Onun devlet felsefesi liberalizmi hazırlamıştır. Birey özgür olmalıdır, akıl hayatın kılavuzu yapılmalı, kültürün her alanında (din, bilim, devlet, eğitim vb.) gelenek ve otoritenin her türlüünden kurtulmalıdır.[12] Çözümü örgütlü toplumda gören Locke, Hobbes'e göre daha iyimserdir. Toplum ve devlet arasında kesin bir ayırım yapar. Toplum hükümete göre çok daha önemli ve uzun ömürlüdür. Toplum öncelikli bu düşünüş klasik liberalizmin başlıca öğretisi olmuştur. Yönetimin yasalar ve adaletin dışına çıkarak bozulması halinde halkın direnme hakkı doğar. Locke, bu savıyla kendinden öncekilerden çok daha emin ve toplum amaçlı devlete derin inancıyla, halka yasaları koruma sorumluluğunu yüklemiştir.

Aydınlanma felsefesiyle gelen zihinsel dönüşüm sürecinde eşyanın doğası gereği hiçbir varlık diğeriyle zorunlu ve mutlak ilişki içinde olmak zorunda değildir. Ulus devlette ilerleme inancı bu ilkeye dayanır. Doğaya bakış değişmiştir. Eskiden düzeni kavranmaya çalışılan doğa Bacon tarafından bir ava benzetilerek doğa insana hizmet etmeye mecbur edilmektedir.

Montesquieu'nun kuvvetler ayrılığı prensibi ve Fransız Devrimi ile ulus devlet projesi tamamlanmıştır. Oluşan modern liberal demokratik devlet, Hıristiyan özgürlük idealinin ve evrensel insan eşitliğinin gerçekleşmesinden başka bir şey değildir. Tanrıyı ilk başta yaratanın insan olduğunu ve o nedenle de onu yeryüzüne getirip modern devletin parlamentolarında, başkanlık saraylarında ve bürokrasi binalarında yaşatacak olanın gene insan olduğunun kabul edilmesi[5] fikrinden beslenir.

Böylece, ulus devlet hareketli, işbölümüne dayanan, maksimum üretim ve büyüme hedefine yönlendirilmiş bir toplumu kültür temelinde uluslaştıran modern bir aygıt olarak karşımıza çıkar.[6]

Ulus devlet düşünsel temelini Protestanlık reformunda bulur. Protestanlık kiliseyi ulusallaştırmayı başarınca din de ulusal bir kimlik kazandı, böylece Papalığın merkezi ve birleştirici otoritesi ulusal parçalara bölünmüş oldu. Böylece, insanlar kendilerini dini işlerini yürüten Papa yerine devlete bağlı hissedeceklerdi.

Bilimsel temel Galileo'nun hareket teorisi, sosyal ekonomik temel ticari kapitalizm, sosyo-politik temel ise sınır esasına dayalı millet mutlakiyetçiliği[7] olan ulus devlet, felsefi açıdan bir dünya cenneti yaratma amacına yönlendirilmiş olması itibarıyla dünyevidir.

Ulus devlet felsefesi bir dünya cenneti yaratma amacına yönlendirilmiş olması itibarıyla dünyevidir.

Ulus devlet, XIX. yüzyılda en köklü felsefi temelini Hegel'de bulur. Hegel insanın gerçek hürriyetini devletin ve kanunun yüce aklılığına boyun eğmekte ve kendini onunla özdeşleştirmekten ibaret[9] bulmaktadır. "... kendi için varlığın gerçek özverisi kendisinden ölümde olduğu gibi bütünüyle vazgeçmesi demektir, ama gene de bu vazgeçişte o denli de kendisini saklamaktadır, böylece kendinde ne ise edimsel olarak kendisinin özdeş birliği olmaktadır..."[8] Böylece devlet, ahlaki idealin gerçeğiştir.

Yine, Hegel devletin meşruiyetinin sağlanmasındaki birey-devlet ilişkisini şöyle anlatır:

"...Ötekiler onda kendi özyüklerini etkinleşmiş bulmaktadırlar, ama kendi-için varlıklarını değil, düşüncelerinin ya da arı bilinçlerinin edimlendiğini görmekteyler, ama bireyselliklerinin değil. O öyleyse onların düşüncelerinde tanınmakta ve onurlanmaktadır..."[8]

Hegel'in devleti Almanya'nın o dönemki durumu ve tarihsel geçmişi ile bütünlüştür bir tarzda milletleştirilmiştir.

Hegel'in aşkın devlet anlayışına karşılık liberal felsefede Spencer yer alır. Spencer, "Devlete Karşı İnsan" makalesini yönetimin ilahi bir kurum değil, bir düzenleme kurulu olduğu ve yurttaşların hür rızaları tarafından ona bağışlanmış ahlaki tasdik ötesinde kendi özünden gelen hiçbir otoriteye sahip olmadığı hatırlatmasıyla bitirir. Spencer, "Liberalizmin işlevi geçmişte kralların iktidarına bir sınır çekmekti, gelecekte de gerçek liberalizmin işlevi parlamentoların iktidarına bir sınır çekmek olacaktır." derken de bugünleri görmüş olmalı.

Tıpkı XVIII. Yüzyılda Locke'un Amerikan siyasi düşüncesini hükümetin rızaya dayalı aklılığı teziyle beslediği gibi, Spencer Amerikan sosyal felsefesine, onu XIX. yüzyılın sonlarında laissez faire'in aklılığı teziyle besleyerek hakim oldu.[1]

Spencer insan haklarının devletle ters bir ilişkide bulunduğunu söyleyerek, devletin hakları yaratmadığını, sadece onayladığını söyler. Ebenstein, Spencerciliğin acımasız, rekabetçi kapitalizmin haydut-baron tipi ilk döneme uygun düşen bir havada olduğu düşüncesindedir.

Keynes'le birlikte devletin seküler felsefesinin yerini yeni arayışlara bıraktığına tanık oluruz. Onun sosyal devlet anlayışıyla liberalizmin sınır tanımazlığına bir set vurulmuştur. Artan işsizlik ve enflasyon oranları ile devlet, kamu harcamalarını arttırarak faaliyet sahasını genişletmiştir. Keynes'in Hegel'e göre çok daha mütevazı

olan devletinde bireyler aktif rol oynarlar.

VI. KÜRESELLEŞME VE ULUS DEVLET

Küreselleşme, kapitalizmin yakın dönem aşaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Vatansız olan sermayenin dolaşım hızının artması küreselleşmeyi çok boyutlu hale getirmiş, hızla küçülen dünyanın yüzünü ortak değerlere, anlayışlara ve farklılıkları yok sayan ideallere çevirmiştir.

Küreselleşme-ulus devlet felsefesine baktığımızda Hegel’le temellendirilen aşkın devlet anlayışına dayanan “ulus ruhu”nun artık olmadığını söyleyebiliriz. Onun yerine liberal ve pragmatik felsefelerle rağbet vardır. Keynes’le gelen sosyal devlet anlayışına rağmen ulus devletin hak ve hürriyetler rejiminin yaşanmasına araç olma vasfı, yerini küresel politikaların gerçekleştirilmesi aracılığına bırakmıştır.

Küreselleşme ile birlikte ulus devlet felsefesinin temel taşları olan kavramlar tartışmaya açık hale gelmiştir.

Egemenlik,

Meşrutiyet,

Ulus.

A. EGEMENLİK

Acaba bugün egemenlik Bodin’in devlet projesindeki gibi mutlak ve sürekli bir güç müdür? Bu soruyu evet olarak yanıtlamak doğru olmaz. Uluslararası örgütlerin ulus devletlere rağmen mağdura ulaşabildikleri bir düzende, ulus devletin yasama ve yargı organlarının bağımsızlığını ve egemenliğini savunmak mümkün gözükmemektedir. Ve yine OECD, IMF gibi uluslararası ekonomik örgütlerin ulus devlet ekonomilerine yön vermedeki payı göz önünde tutulursa, ulus devletin egemenliğini daraltmanın da ötesinde, yerine karar verme sürecinin yaşandığı söylenebilir.

Egemenlik gücünü uluslararası platformda daraltma yolunu seçmede zorlanan devlet bu gücü bir nevi halkına yöneltmiştir. Nitekim, yeni teknolojilerle güntümüzde iktidarın elinde, vatandaşların direnmesini engelleyen daha güçlü silahlar var. İktidarın sosyal devletle artan görevleri bürokratik egemenliğini arttırmasına yol açmıştır. Teknik ilerleme, otoritelerin kötüye kullanılma eğilimlerini ortadan kaldırmamış, aksine geliştirmiştir.[9]

B. MEŞRUIYET

Modern ulus devletin meşrutiyeti Weber tarafından

buyrukların yasallığına, yani usulüne uygun olarak kabul edilmiş, genel kurallara dayandırılmıştır. Buna karşılık Schmitt bu meşrutiyet gerekçesinin güçlü bir ideal, evrensel olarak paylaşılan bir geçerlilik ölçütünü çağrıştırmadığını, tersine bütünüyle biçimsel, içerikten yoksun bir usule uygunluk kaygısına atıfta bulunduğu için görece zayıf bulur.

Çağdaş liberalizmin meşrutiyetinin bu içsel zayıflığı, iki açıdan giderek artan bir sorun haline gelmektedir. İlki, parlamentonun merkeziliği, hukukun üstünlüğü ve genelliği, güçler ayrımı gibi egemenlik bölümünde değinildiği üzere, yasal-ussal otoritenin bazı kurumsal temelleri ve anlatımları ortadan kalkmıştır. İkincisi, devlet-toplum çizgisini belirsizleştiren kimi gelişmeler, usul kurallarına uymakla bir şey kazanmayacak ve fırsatını bulsa hukuku çiğneyecek olan toplumsal güçlerin (ezilen kesimler veya sosyo-ekonomik gücün toplandığı şirketler olabilir.) siyasal gücünü arttırmasıdır. Böyle bir tablo karşısında yasal-ussal otoritenin meşrulaştırıcı önemi daha da zayıflamış, öbür yanda sanayideki gelişmeler ve toplumun giderek artan karmaşıklığı, ya doğrudan devletçe ortaya çıkarılan ya da sonuçta devletçe onaylanan ve toplumsal yaşamın her yönünü saran kurallar ağını giderek yoğunlaştırmış ve külfeti kırmıştır.[10] Devletin yeni değişme ve gelişmeler karşısında kendisine yeni bir meşrutiyet formülü bulması şart haline gelmiş, modern devleti zayıflatmak (küçültmek) yerine geliştirmek ve bürokratikleştirmek eğilimi artmıştır. Artan bürokrasi devlet-birey ilişkilerini yıpratarak meşrutiyeti törpülemektedir. Böylece, devlet kendisini oluşturan bireylerin amaçlarından ayrılarak baskıcı bir role bürünmektedir.

C. ULUS

Ulus, farklı kültürel, dinsel, etnik yapılarıdaki bireylerin bir devletin vatandaşı olmak bağıyla aynı potada eritilmesiyle ortaya çıkan bir kavramdır.

Devletin değişen yapı, fonksiyon ve düşünsel temelleri ile insanlar kendilerini bir devletin vatandaşı olmaktan çok, küçülen dünyanın bireyi olarak tanımlama eğilimindedirler.

Dünyanın birçok bakımdan transnasyonal olması nedeniyle, insanlar kendilerini kendi anlayabilecekleri biçimde tanımlama ihtiyacını duymaktadırlar. Bu durum giderek ulus devletin temellerini sarsmaktadır. Hatta, ulus devlet artık ulus devlet olmaktan çıkmakta, yalnızca “devlet” olmakta, yani siyasal bir birim olmaktan çok idari bir birim haline gelmektedir.[11]

Dünyada çeşitlenen ve yaygınlaşan iletişim teknolojileriyle her bireyin ayrı bir dünyası oluyor. Ve

artık eskiden olduğu gibi resmî ideolojinin korunması araçlarıyla ulus devlet karakterini korumak imkansız gözüküyor.

VII-SONUÇ

Anlatılanlar ışığında, yine küreselleşme ile ulus devlet içinde farklı kültür alanlarının kendi özerkliklerini kazanma süreci yaşanıyor. Yaşadığımız dönemde yeni bir olgu var: "insiyatif alan şehir" olgusu. Şehrin ekonomik olarak devletten otonomi kazanma süreci demek.[12] Ekonomik gücün küresel politikaları gerçekleştirme aracı sermayeye iyi ev sahipliği yapmakla donatılmak üzere şehirlere verilmesi, ulus devlet felsefesini anlamsızlaştıran tartışmaların büyük bölümünü içerir. Ulus devletlerin kurulması sürecinde, ulusların oluşması ve özerklik alanına sahip olma mücadelelerini görmüştük, şimdi kazanılan bu egemen, bağımsız alanı küresel amaçlarla bölerek geriye iade etme girişimlerinin düşünsel alt yapı hazırlıkları var. Bu arada bireyin mutluluğu ve güvenliği amaçlı tasarlanmış ulus devlet anlayışı gücünün yanında olana destek veren bir felsefi temele dönüşme sürecine girmiştir. Önceki konularda anlatılan devletlerin yıkılarak farklı süreçlerle yeni düzenlere dönüşmesinde temel neden siyasal üstünlük iddiasında olan bir gücün ortaya çıkmasıydı. Şimdi ise, bu neden ekonomik üstünlük olmuşa benziyor.

Dünyanın yeni görünümünü felsefi açıdan yansıttıktan sonra, sonuç olarak denilebilir ki, fiziksel ve ruhsal yapısıyla bir bütün olan insanı ihmal eden hiç bir devlet ve toplum incelemesi rasyonel, adil ve verimli olamaz.

KAYNAKÇA

- [1]-Ebenstein, William, **Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri**. Çev. İsmet Özel. İstanbul:Şule Yayınları. 1996.
- [2]-Aristoteles, **Politika**. 2.b.çev. Mete Tuncay. İstanbul: Remzi Kitabevi. 1983.
- [3]-Gökberk, Macit, **Felsefe Tarihi**. 5.b. İstanbul: Remzi Kitabevi. 1985.
- [4]-Machiavelli, Niccoia, **Hükümdar**. Çev. Yusuf Türk. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları, 1986.
- [5]-Fukuyama, Francis, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**. Çev. Zülfü Dicleli. İstanbul: Simavi Yayınları, 1992.
- [6]-Bulaç, Ali, "Modern Devletin Totaliter ve Ulus Niteliği." **Bilgi ve Hikmet**. Sayı3. 1993. S.3-15.
- [7]-Davutoğlu, Ahmet, **İslam Ansiklopedisi**. Cilt 8. İstanbul: Diyanet İşleri Yayınları.
- [8]-Hegel, G.W.F, **Tinin Görüngübilimi**. Çev. Aziz Yardım. İstanbul: İdea Yayınları, 1981.
- [9]-Duverger, Maurice, **Politikaya Giriş**. Varlık Yayınları.
- [10]-Paggi, Grangranca, **Çağdaş Devletlerin Gelişimi**. İstanbul, 1996.
- [11]-Drucker, Peter F., **Kapitalist Ötesi Toplum**. Çev. Belkıs Çorakçı. İstanbul: İnkılap Kitabevi. 1993.
- [12]-Keyder, Çağlar, "İstanbul'u Nasıl Satmalı?" **İstanbul Dergisi**. Sayı 3. 1992.
- Abadan, Yavuz, **Devlet Felsefesi**. Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları. 1959.
- Miliband, Ralph, **Kapitalist Devlet**. Çev. Osman Akinhay. İstanbul:Belge Yayınları. 1983.
- Ökten, Niyazi, **Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi**. 4.b. İstanbul: Beta Yayınevi. 1983.
- Politzer, Georges, **Felsefenin Temel İlkeleri**. 10.b. çev. Muzaffer Erdost. Ankara: Sol Yayınları. 1990.
- Weber, Max, **Sosyoloji Yazıları**. Çev. Taha Parla. İstanbul: İletişim Yayınları. 1996.